TURIZM SOHASIDA TRANSPORT XIZMATLARINI SAMARALI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Tayyorladi: Usmonova Sabohat Umid qizi
TDShU bitiruvchi magistranti

Annotatsiya. Ushbu tezisda turizm sohasida transport xizmatlarining o‘rni, ularni samarali boshqarishning zamonaviy mexanizmlari hamda O‘zbekistonda turistik transport xizmatlarini rivojlantirishning dolzarb masalalari tahlil qilingan. Turistik oqimlarning ortib borishi transport infratuzilmasiga bo‘lgan talabni oshirayotgani asoslab berilgan. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining rasmiy statistik ma’lumotlari asosida avtomobil, temir yo‘l va havo transportining rivojlanish ko‘rsatkichlari tahlil qilinib, transport xizmatlari sifatini oshirish, multimodal tashuvlarni rivojlantirish, raqamli boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish va turistlar uchun yagona transport xizmatlari tizimini shakllantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: turizm, transport xizmatlari, transport menejmenti, turistik oqim, transport infratuzilmasi, raqamlashtirish, multimodal transport, temir yo‘l, aviatsiya, xizmatlar sifati.

Kirish

Turizm industriyasining barqaror rivojlanishi nafaqat turistik obyektlar va mehmonxona infratuzilmasiga, balki turistlarning mamlakat hududida qulay, xavfsiz va tezkor harakatlanishini ta’minlovchi transport tizimiga ham bevosita bog‘liq. Turistning mamlakatga kelishi, turistik hududlarga yetib borishi, bir shahardan ikkinchisiga harakatlanishi va turistik obyektlarga tashrif buyurishi transport xizmatlari orqali amalga oshiriladi. Shu sababli transport xizmatlarini samarali boshqarish turizm raqobatbardoshligini ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda turizm oqimining jadal oshishi transport tizimiga bo‘lgan talabni ham kuchaytirmoqda. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda mamlakatga 8 millionga yaqin xorijiy turist tashrif buyurgan va turizm xizmatlari eksporti 3,52 milliard AQSh dollarini tashkil etgan. 2025-yil yakuniga kelib xorijiy turistlar soni 11,7 million nafarga yetgan. 2026-yil yanvar–iyul oylarida esa O‘zbekistonga 7 749 307 nafar xorijiy turist tashrif buyurgan bo‘lib, bu 2025-yilning shu davriga nisbatan 22,6 foiz ko‘pdir.

Mazkur ko‘rsatkichlar turizm xizmatlarini rivojlantirish bilan bir qatorda turistlarning harakatlanishini ta’minlaydigan transport tizimini ham zamonaviy talablar asosida boshqarish zarurligini ko‘rsatadi.

Asosiy qism

Transport turizm mahsulotining ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, uning sifati turistning umumiy sayohat tajribasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Transport xizmatlarini samarali boshqarish deganda transport vositalaridan oqilona foydalanish, yo‘nalishlarni optimallashtirish, xizmat ko‘rsatish sifatini nazorat qilish, xavfsizlikni ta’minlash, turistlar oqimini prognozlash hamda raqamli texnologiyalar asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonlari tushuniladi.

O‘zbekiston transport tizimining turizm uchun ahamiyatini transport statistikasi ham ko‘rsatib beradi. Milliy statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda yo‘lovchi tashish bo‘yicha yo‘lovchi-kilometr hajmi avtomobil transportida 140,0 mlrd, temir yo‘l transportida 4,1 mlrd, havo transportida 16,5 mlrd va shahar elektr transportida 2,0 mlrd yo‘lovchi-kmni tashkil etgan.

Bu ko‘rsatkichlardan ko‘rinadiki, avtomobil transporti ichki harakatlanishda asosiy o‘rinni egallaydi. Shu bilan birga, havo transportining 2020-yildagi 3,0 mlrd yo‘lovchi-kilometrdan 2024-yilda 16,5 mlrd yo‘lovchi-kilometrga oshgani xalqaro va ichki aviaqatnovlarga bo‘lgan talabning sezilarli kengayganini ko‘rsatadi. Temir yo‘l

transportida ham 2020-yildagi 1,8 mlrd yo‘lovchi-kilometrdan 2024-yilda 4,1 mlrd yo‘lovchi-kilometrgacha o‘sish kuzatilgan.

Temir yo‘l transportidagi o‘sish keyingi davrda ham davom etgan. Milliy statistika qo‘mitasining SIAT ma’lumotlariga ko‘ra, temir yo‘l orqali tashilgan yo‘lovchilar soni 2024-yilning I choragida 2,7 mln nafarni tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilning shu davrida 2,9 mln nafarga, 2026-yil I choragida esa 3,1 mln nafarga yetgan. 2026-yil II choragida ushbu ko‘rsatkich 5,9 mln nafarni tashkil etgan.

Transport xizmatlariga bo‘lgan talabning ortishi turizm infratuzilmasini boshqarishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Xususan, turistik yo‘nalishlarda transportning mavjudligi bilan bir qatorda uning tezligi, qulayligi, xavfsizligi, narxi, axborot ta’minoti va xizmat ko‘rsatish sifati ham muhim hisoblanadi.

O‘zbekistonda turizm va transport infratuzilmasini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. 2025-yilda turizmni rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan chora-tadbirlarda turistlarning hududlarga borishini kengaytirish va turizm xizmatlari eksportini oshirish maqsadlari belgilangan. Shuningdek, turizm sohasidagi davlat elektron tizimlarini Yagona milliy turizm platformasi doirasida rivojlantirish ko‘zda tutilgan.

Transport xizmatlarini boshqarishda raqamlashtirish alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda turistlar transport vositasini tanlash, chipta sotib olish, marshrutni aniqlash, transfer buyurtma qilish va to‘lovni amalga oshirish jarayonlarining imkon qadar yagona raqamli muhitda bajarilishini kutmoqda. Shu sababli turizm va transport xizmatlarini yagona axborot tizimlari orqali integratsiyalash xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, turistik transport xizmatlarini segmentlashtirish ham samarali boshqaruv mexanizmlaridan biridir. Masalan, individual turistlar uchun avtomobil transferlari, guruhlar uchun avtobus xizmatlari, uzoq masofali yo‘nalishlar uchun temir

yo‘l va havo transporti, yuqori darajadagi xizmatni talab qiluvchi turistlar uchun premium transport xizmatlari tashkil etilishi mumkin.

O‘zbekiston Turizm qo‘mitasi tomonidan 2025-yilda turistlar uchun premium transport xizmatlarining yo‘lga qo‘yilishi ushbu yo‘nalishdagi amaliy o‘zgarishlardan biridir. Mazkur xizmatlar aeroport transferlari, shahar bo‘ylab sayohatlar va shaharlararo qatnovlarni qamrab olib, zamonaviy avtomobillar, mikroavtobuslar va avtobuslardan foydalanishni nazarda tutadi.

Shuningdek, transport xizmatlarini rivojlantirishda multimodal tashuvlarni kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Turistning aeroportdan temir yo‘l vokzaliga, vokzaldan mehmonxonaga yoki bir turistik hududdan ikkinchisiga turli transport vositalari orqali harakatlanishi yagona boshqaruv tizimi asosida tashkil etilsa, sayohat vaqtini qisqartirish va turistlarning qulayligini oshirish mumkin.

Transport xizmatlarini boshqarishda turistlar oqimini oldindan prognoz qilish ham muhim. Masalan, mavsumiy turizm rivojlangan davrlarda Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent kabi asosiy turistik markazlarda transportga bo‘lgan talab keskin ortishi mumkin. Bunday sharoitda transport vositalari sonini mavsumga qarab rejalashtirish, qo‘shimcha qatnovlarni yo‘lga qo‘yish va turistlar oqimini boshqa hududlarga taqsimlash boshqaruv samaradorligini oshiradi.

2026-yil boshidagi strategik maqsadlarda ham transport infratuzilmasining turizm rivojidagi ahamiyati alohida qayd etilgan. Xususan, turistik shaharlar o‘rtasidagi transport aloqalarini yaxshilash, ichki aviaqatnovlarni ko‘paytirish va sayohat vaqtini qisqartirish turizm rivojining muhim shartlari sifatida ko‘rsatilgan.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda turistik transportni boshqarishning istiqbolli modeli “yagona turistik transport ekotizimi” tamoyiliga asoslanishi mumkin. Ushbu modelda avia, temir yo‘l, avtomobil, shahar transporti, taksi, transfer va turistik avtobus xizmatlari yagona raqamli platforma orqali o‘zaro bog‘lanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, turizm sohasining jadal rivojlanishi transport xizmatlariga bo‘lgan talabni sezilarli darajada oshirmoqda. O‘zbekistonda xorijiy turistlar sonining 2024-yildagi qariyb 8 milliondan 2025-yilda 11,7 million nafargacha oshishi, 2026-yil yanvar–iyul oylarida esa 7,75 milliondan ortiq xorijiy turist tashrif buyurgani transport infratuzilmasini yanada takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Transport statistikasi ham turli transport turlarining rivojlanayotganini ko‘rsatmoqda. Xususan, 2024-yilda havo transportidagi yo‘lovchi-kilometr hajmi 16,5 mlrd, temir yo‘l transportida 4,1 mlrd, avtomobil transportida esa 140 mlrd yo‘lovchi-kilometrni tashkil qilgan.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Turistik transport xizmatlarini boshqarish uchun yagona raqamli platformani rivojlantirish;

2. Aeroport, temir yo‘l vokzali, mehmonxona va turistik obyektlarni yagona transport-logistika tizimiga integratsiya qilish;

3. Turistik yo‘nalishlarda multimodal tashuvlarni kengaytirish;

4. Turistik mavsumlarga qarab transport talabini prognozlash va qatnovlarni moslashtirish;

5. Transport xizmatlari sifatini turistlarning raqamli baholash tizimi orqali muntazam monitoring qilish;

6. Turistik hududlarda ekologik transport — elektrobus, elektromobil va boshqa zamonaviy transport vositalaridan foydalanishni kengaytirish;

7. Transport xodimlarining xorijiy tillar va turistlarga xizmat ko‘rsatish bo‘yicha malakasini oshirish;

8. Turistik transportda xavfsizlik, GPS-monitoring va texnik nazorat tizimlarini takomillashtirish.

Umuman olganda, turizm va transportning o‘zaro integratsiyalashuvi O‘zbekistonning turistik raqobatbardoshligini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Transport xizmatlarini oddiy tashish faoliyatidan turistga yo‘naltirilgan kompleks xizmat sifatida boshqarishga o‘tish turistik tajriba sifatini yaxshilash, hududlar o‘rtasidagi turistik oqimlarni kengaytirish va turizm xizmatlari eksportini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi PF-87-son “Turistlar oqimini keskin ko‘paytirish va turizm xizmatlarini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Passengers transported by rail (quarterly). SIAT ma’lumotlar bazasi. 2026.

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Passenger turnover of railway transport (quarterly). SIAT ma’lumotlar bazasi. 2026.

4. National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. Sustainable Development Goals in the Republic of Uzbekistan. 2025.

5. Tourism Committee of the Republic of Uzbekistan. Premium Transportation Services for Tourists. 18 July 2025.

6. Government of the Republic of Uzbekistan. The range of tourist services will be actively expanded. 20 May 2025.

7. Government of the Republic of Uzbekistan. 7.7 million tourists and $3.9 billion in tourism services exports: Uzbekistan’s tourism sector continues to grow. 12 August 2026.

8. U.S. Department of Commerce, International Trade Administration. Uzbekistan – Travel and Tourism. 2025.